

מפרט מבחן באוריינות שפה לכיתה ח

לדוברי עברית ולדוברי ערבית

המבחן באוריינות שפה לכיתה ח נועד להעריך את רמת אוריינות השפה בקרב תלמידים דוברי עברית ודוברי ערבית הלומדים בכיתה ח. המבחן בודק מיומנויות אורייניות בשפה לפי מסמך [תפיסת הלמידה המתחדשת - מיומנויות](#) ולפי עקרונות שלהב"ת (שילוב עקרונות הבנה והבעה בתחומי הדעת) לשילוב אוריינות גנרית ואוריינות דיסציפלינרית.

כמו כן המפרט מבוסס על המסמכים האלה:

- [תכנית הלימודים המעודכנת בעברית לחטיבות הביניים \(תשפ"ג\)](#)
- [חוזר המפמ"ר להוראת העברית בחינוך העל-יסודי \(תשפ"ג\)](#)

מטרת המבחן

מטרת המבחן היא להעריך מיומנויות אוריינות שפה המשותפות לדיסציפלינות שונות לצד מיומנויות אורייניות דיסציפלינריות הייחודיות לכל תחום דעת (ראו פרוט בנספח). הטקסטים הם טקסטים אותנטיים, הדומים לטקסטים הנלמדים במקצועות רבי המלל השונים (למשל היסטוריה, אזרחות, גאוגרפיה, ספרות, מדעים). בכל שנה ייבחרו טקסטים מתחומי דעת שונים, כך שיהיה גיוון בין תחומי הדעת במהלך השנים. השאלות לא מתבססות על ידע תוכן מוקדם של התלמיד או על תכנים מתוך ספרי הלימוד, אך, כאמור, נדרשת שליטה במיומנויות אוריינות שפה דיסציפלינריות כפי שנלמדות בתחומי הדעת השונים ([ראו דוגמה למבחן באתר ראמ"ה](#)).

מטרה נוספת של המבחן היא ליצור בבתי הספר קהילת מורים לומדת ואחריות משותפת של כלל המורים בהקניית המיומנויות השפתיות שנבדקות. חשוב שצוותי התחומים השונים יבצעו ניתוח של תשובות התלמידים ויתקיים דיאלוג בין תחומי הדעת שנוגע למטא מיומנויות. מהלך כזה הוא הזדמנות ללמידה שיתופית של צוותים מתחומים שונים בבית הספר, והוא עשוי לתרום משמעותית לשיפור תהליכי למידה, הוראה והערכה של אוריינות שפה בבית הספר.

תיאור המבחן

- שניים עד ארבעה טקסטים מסוגות שונות ומסוגים שונים, ואורכם יחד עד 2,000 מילים. ייתכנו גם טקסטים נלווים – רציפים ולא רציפים, כגון תמונה, טבלה, גרף והערות שוליים.
- הטקסטים יהיו דומים לטקסטים הנלמדים בתחומי הדעת השונים בחטיבת הביניים ונושאי הטקסטים יהיו בזיקה לתוכניות הלימודים בתחומים אלה.
- השאלות הן שאלות סגורות ושאלות פתוחות. השאלות בודקות את הבנת הנקרא לפי ממדי הבנה: איתור מידע, הבנה (פרשנות והיסק), הערכה ביקורתית ורפלקציה – ממקור אחד או מכמה מקורות.
- בחלק מהשאלות נבדקות מיומנות של מיזוג רעיונות בטקסט אחד או בכמה טקסטים. כמו כן נבדקת רמת השליטה במאפייני הסוגות וברכיבי הטקסט.
- בחלק אחר מהשאלות תיבדק מידת ההתאמה של הבחירות הלשוניות בטקסטים, של משלב הלשון ושל סגנון הכתיבה לנמענים, לסוג הטקסט ולמטרת הכתיבה ואת מידת השפעתם עליהם; בתוך כך ייבחנו אוצר המילים והמשמעות של ביטויים על בסיס הטקסטים. אין שאלות על ידע דקדוקי.

המשימה בהבעה בכתב – לשימוש המורים לשפה

המשימה בהבעה בכתב היא המשך של המבחן, ותועבר מדי שנה כמשימת הערכה פנימית בבית הספר.

להלן מאפייני המשימה:

- התלמיד נדרש לכתוב טקסט עיוני לכיד (קוהרנטי) בסוגה מוגדרת, לפי מטרות הכתיבה ולפי קהל היעד (הנמענים).
- המשימה עשויה להתבסס על הטקסטים שקרא התלמיד, והיא מהווה המשך של המבחן להערכה פנימית.

משך העברת המשימה בהבעה בכתב

מומלץ לתת את המשימה לתלמידים ימים אחדים לאחר שנבחנו במבחן.

כדאי לייחד כ-60 דקות לכתיבה בכיתה.

נספח

מהי אוריינות דיסציפלינרית?

אוריינות דיסציפלינרית פירושה שימוש בקריאה, הנמקה, חקירה, דיבור וכתביה הנדרשים כדי ללמוד וכדי ליצור ידע תוכני מורכב המתאים לדיסציפלינה ספציפית. המשמעות של מיומנויות אורייניות, כגון מיזוג מידע, פרשנות, הסקת מסקנות, השוואה וטיעון עשויה להיות שונה מאוד בדיסציפלינות שונות ודורשות מהלומד היכרות של מאפייני הדיסציפלינה. בעבור הלומד, אוריינות דיסציפלינרית פירושה ללמוד לקרוא, לכתוב, לדבר ולנמק כמו חבר צעיר באותה קהילת ידע; להבין מה נחשב בדיסציפלינה לשאלה טובה, להוכחה, לבעיה ולפתרון; לעצב טיעונים כפי שעושים חברי הדיסציפלינה, למשל: הוכחות במתמטיקה, ניתוח מסמכים בהיסטוריה, פרשנות בספרות או בדיקת היפותזות במדעים. גם מושגים כלליים, כגון הסבר, הוכחה, השערה או נימוק הם מושגים שעשויה להיות להם משמעות ייחודית ושונה בכל תחום דעת, והכרתה של משמעות ייחודית זו היא חלק מן האוריינות הדיסציפלינרית (כהן ולבנת, 2011).¹

על מאפייני האוריינות הדיסציפלינריות בתחומי הדעת השונים:

• היסטוריה

לימודי ההיסטוריה מתאפיינים בדרישות אורייניות ספציפיות, כגון עמידה על מידת אמינותם של מקורות, זיהוי של הטיות להערכה ולאיתות של טענות ושל עדויות. ספרי ההיסטוריה דורשים מן הלומד לקרוא מגוון עשיר של טקסטים מסוגות שונות, מקורות ראשוניים ומשניים במגוון סגנונות, ספרות יפה, שירה, מכתבים ועוד. לפיכך הם מספקים לתלמיד הזדמנות לחזק את מיומנויות הבנת הנקרא שלו ובה בעת לקדם גם את החשיבה הביקורתית.

יחסי הסיבה מרכזיים מאוד בלימודי ההיסטוריה, ובהם גם המושגים נימוק, גרימה ומניע – מושגים המתאימים לדיון בהתנהגות האדם. מושגים אלה קשורים בתיווך פרשני ותודעתי של בני אדם ובתהליכי היסק ושיקול דעת.

מושג מרכזי נוסף בחשיבה ההיסטורית הוא מושג הזמן. ראייה היסטורית פירושה ראיית הדברים בדרך המתחשבת בנתוני הרקע של הזמן ובתנועה על ציר הזמן.

אוריינות דיסציפלינרית בהיסטוריה פירושה "לעשות היסטוריה", כלומר לחשוב ולעבוד כמו היסטוריון. התלמידים צריכים לקבל גישה לכלים המשמשים בדיסציפלינה כדי להבין, להשוות ולפרש מקורות ראשוניים ומשניים. עליהם להעריך את הרעיונות המופיעים בטקסטים כדי לארגן את העדויות התומכות בטיעון מסוים.

לפירוט ולהרחבה קראו [בתוכנית הלימודים בהיסטוריה](#), עמודים 7-8, סעיף 10

ובתוכנית היסטוריה לחמ"ד, עמוד 9.

• מדע וטכנולוגיה

אחד המאפיינים של הטקסט במדעים הוא רב־אופניות (מולטי־מודליות), השילוב של טקסט עם מרכיב חזותי. כדי להבין את מלוא משמעותו של המושג המדעי הקורא צריך לקשר בין מידע מסוגות שונות, כלומר לעשות אינטגרציה בין המרכיב הסמנטי מילולי לבין המרכיב החזותי.

המיומנויות הנדרשות במדעים הן ניסוח טענה, שאילת שאלות, עיבוד נתונים והסקת מסקנות וזיהוי שלבי חקר.

לפירוט ולהרחבה קראו בתוכנית הלימודים במדע וטכנולוגיה המופיעה ב[מרחב הפדגוגי](#).

¹ כהן, א' ולבנת, ז' (2011). שפת המקצועות: ידע לשוני וביטוי במקצועות לימוד שונים בחטיבת הביניים. סקירה מוזמנת כחומר רקע לעבודת ועדת שפה ואוריינות, <http://education.academy.ac.il>

- **גאוגרפיה, אדם וסביבה**

תחום זה הוא אינטר־דיסציפלינרי המערב מיומנויות הן מתחום הגאוגרפיה הפיזית (מדעי כדור הארץ), ובכלל זה דורש את הקריאה ואת ההבנה של טקסטים חזותיים, הן מתחום הגאוגרפיה האנושית.

המיומנויות המפורטות בתוכנית הלימודים בתחום זה: טיעון על היבטיו השונים ופיתוח חשיבה ביקורתית בהקשר של דילמות חברתיות ומוסריות הקשורות בתחום הדעת, פיתוח כישורי הכללה והפשטה, הבחנה בין ממצא מדעי לבין דעה או התרשמות אינטואיטיבית, השוואה ומציאת קשרים בין מושגים ותופעות, שאילת שאלות, העלאת השערות, ניתוח של היצגים חזותיים והסקת מסקנות ממפות ומנתונים.

לפירוט ולהרחבה קראו בתכונות הלימודים בגאוגרפיה, אדם וסביבה [לכיתות ז](#) ו**[לכיתות ח](#)**.

- **ספרות**

במהותו של תחום הדעת הזה עומד הטקסט, השונה במהותו מהטקסטים בתחומים שצוינו לעיל. הטקסט בספרות הוא יצירה אומנותית הנקראת בעיניים פרשניות. עיקרי המיומנויות הנדרשות בתחום זה הם יכולת זיהוי מאפיינים לשוניים־סגנוניים־ז'אנריים בולטים בטקסט (ריאליזם, פנטסיה, מדע בדיוני וכיו"ב), יכולת זיהוי מבנים שונים בעלילה גם כשזו אינה משתלשלת באופן ליניארי בהכרח, זיהוי ערכים המופיעים במפורש או באופן מובלע ביצירה.

לפירוט ולהרחבה קראו [בתוכנית הלימודים בספרות](#) לחינוך הממלכתי ובתוכנית הלימודים [בספרות לחינוך הממלכתי־דתי](#).